

Ihmisten ehdoilla ihmisten näköistä toimintaa

Psoriasisliiton Elinvoimainen järjestö 2020-luvulla -selvityshankkeen (2021–2022) loppuraportti

Juha Heikkala & Antti Peltö-Huikko

Sisällys

1. Selvityshankkeen tarkoitus ja sisällöt	3
2. Johdatus kansalaistoimintaan	3
3. Psoriasisyhdistysten tilannekuva.....	6
4. Psoriasisyhdistysten etsikköaika	10
5. Koko psoriasisyhdistysten tulevaisuuden skenaariot	17
6. Vetovoimaisen psoriasisyhdistyksen ideaalimalli.....	18
7. Toimenpide-ehdotukset.....	20
8. Lopuksi	22
Kirjallisuutta	22

1. Selvityshankkeen tarkoitus ja sisällöt

Psoriasisliiton Elinvoimainen järjestö 2020-luvulla -selvityshankkeen tarkoituksena on tuottaa tietoa ja suosituksia liiton järjestötoiminnan uudistamiseksi sekä toiminnan vetovoimaisuuden lisäämiseksi. Selvityshankkeen tulosten pohjalta on tarkoitus käynnistää muutosprosessi, jossa psoriasisyhdistysten mahdollisuudet elinvoimaiseen toimintaan paranevat. Tarvittaessa liitossa ollaan valmiita tekemään myös sellaisia rakenteellisia muutoksia, jotka vähentävät toiminnan byrokraattisuutta ja lisäävät ihmisten resursseja aktiiviseen kansalaistoimintaan.

Selvitystyössä vastataan seuraaviin pääkysymyksiin:

- a) Mitä merkityksiä psoriasisyhdistysten toimintaan liitetään?
- b) Mitä uhkia ja mahdollisuuksia psoriasisyhdistysten toiminnassa nähdään?
- c) Mitkä ovat keskeisiä yhteiskunnan muutoksia, ja miten ne vaikuttavat psoriasisyhdistyksiin?
- d) Mitkä ovat vetovoimaisen psoriasisyhdistyksen tunnusmerkit?
- e) Millä keinoilla psoriasisyhdistysten toimijoiden voimavaroja lisätään ja psoriasisyhdistysten toiminnan vetovoimaisuutta vahvistetaan uusien toimijoiden mukaan saamiseksi?

Selvitystyön johtopäätökset perustuvat selvitystyön toteuttajien pitkäaikaiseen kokemukseen yhdistys- ja järjestötoiminnasta ja Psoriasisliiton ja -yhdistysten luottamushenkilöiden, henkilöstön, yhdistysaktiivien, jäsenten ja ei-jäsenten kuulemiseen. Selvityksen laatijat ovat käyneet aktiivista vuoropuhelua liiton edustajien kanssa selvityksen käytännön toteutuksesta.

Selvitystyön aikana toteutettiin seuraavat aineistojen keruut:

1. Perehtyminen Psoriasisliiton toimintaa koskevaan aineistoon
2. Aluekierros Tampereelle, Vuokattiin ja Vaasaan, läsnä yhdistysten hallitusten jäseniä (vuonna 2021)
3. Laaja kysely kaikille liiton jäsenille ja ei-jäsenille (alkuvuosi 2022)
4. Ryhmäkeskustelu liiton henkilöstön kanssa (22.3.2022)
5. Keskustelutilaisuus liiton hallituksen ja henkilöstön kanssa (18.5.2022)
6. Selvitystyön aiheiden esittely ja työstäminen liiton järjestöpäivillä (29.5.2022)

Näiden lisäksi selvitystyössä on hyödynnetty kansalaistoimintaa koskevia tutkimuksia ja selvityksiä.

Selvitystyön raportissa kuvataan aluksi kansalaistoiminnan laajuus ja ulottuvuudet sekä yhdistys- ja järjestötoiminnan keskeiset muutokset. Sen jälkeen hahmotetaan tilannekuvaa psoriasisyhdistysten toiminnan keskeisistä haasteista ja mahdollisuuksista sekä suhteutetaan näitä piirteitä yleisiin tietoihin sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä. Raportti jatkuu toiminnan rakenteita ja toimintatapoja, vapaamuotoista kansalaistoimintaa, digitalisaatiota, jäsenyyttä, resursseja ja kasvun potentiaalia koskevien erityiskysymysten käsittelyllä. Lopuksi esitetään koko Psoriasisliiton tulevaisuuden mahdollisia skenaarioita, psoriasisyhdistyksen ideaalimalli ja suositukset yhdistystoiminnan vetovoimaisuuden lisäämiseksi.

2. Johdatus kansalaistoimintaan

2.1. Kansalaistoiminnan laajuus ja ulottuvuudet

Kansalaistoiminta koskettaa tavalla taikka toisella lähes jokaista suomalaista. Kansalaistoiminnalla on ollut merkittävä historiallinen rooli suomalaisen yhteiskunnan demokraattisen perustan luomisessa. Kansalaistoiminta on parhaimmillaan yhteiskunnallista vakautta luovaa sosiaalista kittiä, mielekästä elämänsisältöä, toisen ihmisen tukena olemista ja aktiivista kansalaisuutta. Suomessa olisi hyvin hiljaista iltaisin ja viikonloppuisin ilman kansalaistoimintaa.

Kansalaistoiminnasta käytettyjä käsitteitä ja jäsenyyksiä ovat muun muassa kansalaisyhteiskunta, kolmas sektori, yhdistys, järjestö, vapaaehtoistoiminta ja kansalaistoiminta. Kansalaisyhteiskunta on kattokäsite, joka pitää sisällään vapaamuotoisen kansalaistoiminnan, yhdistys- ja järjestötoiminnan, ammattiyhdistysten toiminnan, puolue toiminnan, uskonnollisten yhdyskuntien toiminnan, uusuuskunnat, säätiöt, vapaan sivistystyön ja sosiaalisen median.

Kansalaistoimintaa vastaava käsite on kolmas sektori, jolla se erotellaan yksityisestä ja julkisesta sektorista. Yksityiseen sektoriin kuuluvat liiketoimintaa harjoittavat yritykset ja julkiseen sektoriin valtio, kunta, kuntayhtymät ja seurakunnat. Kolmas sektori koostuu yhdistysmuotoisista yhteenliittymistä, yhdistyksistä ja järjestöistä sekä joissakin määritelmässä myös vapaasta, ei-ry-muotoisesta kansalaistoiminnasta. Jos käytetään neljännen sektorin käsitettä, lasketaan tähän sektoriin kuuluvaksi vapaamuotoinen kansalaistoiminta, erilaiset ei-ry-muotoiset yhteisöt ja muu kansalaisten omaehtoinen toiminta. Kolmannen sektorin rekisteröidyt yhdistykset ja järjestöt muodostavat tyypillisimmillään rakenteen, jossa yhdistys on paikallisen tason yksikkö, piiri alueellinen yksikkö ja järjestö (liitto) valtakunnallinen yksikkö.

Patentti- ja rekisterihallituksen tietojen mukaan Suomessa on tällä hetkellä noin 106 000 yhdistystä ja järjestöä. Valtakunnallisia järjestöjä (liittoja) on arvioiden mukaan noin tuhat ja piirijärjestöjä 3 000. Yhdistyksissä ja järjestöissä toimii palkattuja päätoimisia tai osa-aikaisia toimihenkilöitä noin 80 000. Neljä viidestä suomalaisesta on jäsenenä jossain yhdistyksessä. Näistä luvuista huolimatta tätä sektoria kutsutaan joskus myös näkymättömäksi sektoriksi.

Kansalaistoiminnan monenkirjavat tarkoitusperät näkyvät erilaisissa yhdistys- ja järjestötyypeissä ja näiden funktioissa. Nämä funktiot voidaan jakaa karkeasti ottaen kolmeen päätyyppiin:

- a) Aatteellinen vaikuttaminen osana edustuksellista demokratiaa ja sosiaaliset liikkeet yhteiskunnan 'hälytyskelloina'
- b) Vertaistuki ja auttaminen, sekä lähimmäisen kohtaamisena että palvelutoimintana
- c) Harrastaminen ja identiteetti, yksilölle mielekkään vapaa-ajan toiminnan toteuttaminen

Yhdistyksiä ja järjestöjä löytyy monissa muodoissa, esimerkkeinä sosiaali- ja terveys-, liikunta- ja urheilu-, kulttuuri- ja harrastus-, ympäristö-, maanpuolustus-, kotitalous-, koulutus-, tutkimus-, kansainväliset, uskonnolliset, poliittiset sekä ammattiyhdistykset ja -järjestöt. Useat näistä toteuttavat kaikkia kolmea edellä mainittua funktiota.

2.2. Yhdistys- ja järjestötoiminnan luonne

Järjestäytyneen, ry-muotoisen kansalaistoiminnan lähtökohta on, että ihmiset liittyvät omaehtoisesti ja vapaaehtoisesti yhteen tietyn, itselle merkityksellisen ja tietylle joukolla yhteisen tarkoitusperän toteuttamiseksi. Tällä lähtökohdalla on olennainen merkitys yhdistys- ja järjestötoiminnan ominaispiirteiden kannalta.

Ensinnäkin vapaaehtoisen toiminnan ja yhteenliittymisen lähtökohtaisena motiivina on yksilölle itselleen henkilökohtaisesti merkityksellinen asia ja sen itseisarvoinen houkuttelevuus, ei niinkään välineellinen välttämättömyys tai aineellinen hyöty. Vapaaehtoisten oma toiminnallinen panos on toiminnan keskeinen resurssi. Toiseksi toimintaa luonnehtii itse itselleen tekeminen, ei tekeminen kolmannelle osapuolelle. Vapaaehtoistoimijat itse tuottavat toimintaa, johon he osallistuvat. Palvelujen tai ylipäättään toiminnan tuottaminen muille kuin yhdistyksen tai järjestön toimijoille ja jäsenille itselleen ei ole vapaaehtoistoiminnan perinteistä ydintä. Kolmanneksi yhdistys- ja järjestötoiminnassa päätöksenteko on demokraattista, koska jäsenistö päättää itse itseään koskevista asioista. Neljänneksi toiminta on taloudellista voittoa tavoittelematonta.

Kansalaistoiminnan juuret ovat paikallisessa yhdistystoiminnassa. Sitä luonnehtivat muun muassa arjen elämismaailmaan ankkuroituminen sekä toiminnan elinkaarien nopeasyklisyys. Toiminta on usein yksittäisten aktiivien varassa ja kukoistaa tai kuolee sen mukaisesti. Kun kansalaistoiminta

on kasvanut ja laajentunut, on sen organisoituminen kerrostunut ja institutionalisoitunut. Yhdistysten yhteenliittyminen piiriksi ja piirien liittyminen keskusjärjestöksi kuvaavat edellistä muutosta, järjestötoiminnan monet yhteydet poliittiseen päätöksentekoon ja kansainväliseen toimintaan kertovat jälkimmäisestä kehityksestä. Järjestötoiminta itsessään on ammattimaistunut ja sisäisesti eriytynyt edellä kuvattujen organisoituneen toiminnan ominaispiirteiden mukaisesti.

2.3. Yhdistys- ja järjestötoiminnan keskeiset muutokset

Yhteiskunnan rakenteellisen muutoksen ja yksilöllistymisen on arveltu johtavan kansalaistoiminnan määrän ja merkityksen vähenemiseen, mutta näin ei ole kaikilta osin käynyt. Eri lähteistä koottujen arvioiden pohjalta on pääteltävissä, että kansalaisten määrä ja halukkuus vapaaehtoiseen toimintaan ei suinkaan ole laskenut, vaikka näin joskus oletetaan. Vapaaehtoinen tekeminen, osallistuminen ja vaikuttaminen on edelleen vetovoimaista. Osallistuminen on pysynyt määrällisesti suhteellisen vakaana.

Ihmiset haluavat edelleen olla mukana heille merkityksellisissä, hyvissä asioissa kuten vertaistuki, mielekäs harrastaminen, ammatillisen identiteetin vahvistaminen, vaikuttaminen yhteiskuntaan ja omaan elämänpäiiriin tai osallisuus samanhenkisten ihmisten joukossa. Samalla on huomattava, että tarve uusille vapaaehtoistoimijoille on kasvanut, varsinkin kun väestö ikääntyy ja vanhemmat vapaaehtoisukupolvet jäävät pois toiminnasta. Monilla järjestöillä on raskaasti vinoutunut ikärakenne, jonka seuraukset tulevat näkyviin lähivuosina. Ei siis ihme, että yhdistykset ja järjestöt korostavat tavoitteissaan aktiivisen jäsenhankinnan ja aktiivien rekrytoinnin sekä näiden sitouttamisen merkitystä.

Yhdistyksen tai järjestön jäsenyys sinänsä ei näytä enää kovin houkuttelevalta modernille vapaaehtoiselle. Erityisesti poliittisten järjestöjen ja ammattiliittojen jäsenyydet ovat olleet laskusuunnassa, kun taas esimerkiksi harrastusjärjestöissä vapaaehtoisten määrät ovat olleet paikoin myös kasvussa. Edelleen on huomattava, että yhdistykset ja järjestöt kohdistavat toimintaansa harvoin vain jäsenille, vaan merkittävä osa toiminnasta suuntautuu osittain tai kokonaan kaikille yhdistyksen tarjonnasta kiinnostuneille. Tämä suunta näyttää tutkimusten valossa edelleen vahvistuvan. Yhdistykset ovat jäsenyyttä huomattavasti laajempia alustoja yhteisölliselle aktiivisuudelle.

Vaikka toiminnan kirjo on laaja ja erityispiirteitä riittää, kohtaavat kaikki yhdistykset ja järjestöt samoja toimintaympäristön muutoksia mahdollisuuksiensa ja uhkineen. Suomalaisen yhteiskunnan rakenteet ovat viime vuosina olleet myllerryksessä. Väestö ikääntyy, huoltosuhde muuttuu epäedulliseksi ja julkiset menot kasvavat. Työkäinen väestö keskittyy kasvukeskuksiin. Sote-uudistus muokkaa hallinnon rakenteita ja kuntien roolia. Kuntien taloudellinen tilanne on entistä haastavampi. Nämä muutokset vaikuttavat olennaisella tavalla yhdistysten ja järjestöjen asemaan ja toimintaedellytyksiin.

Vaikka vapaaehtoisten määrät olisivat pysyneet ennallaan, osallistumisen laatu on muuttunut. Pitkäjänteistä sitoutumista löytyy edelleen, mutta sen rinnalle on tullut yhä enemmän projektimaista ja kertaluontoista osallistumista, yhdistysshoppailua tai -surffailua. Tällaisen lyhytkestoisien ja pop up -tyyppisen osallistumisen oletetaan lisääntyvän tulevaisuudessa. Samaan aikaan jäsenten ja sidosryhmien odotukset toimintaa kohtaan näyttävät kasvavan. Laadukkuutta odotetaan kaikelta toiminnalta ja vielä riippumatta siitä, toteuttaako sen kunta, yritys vai yhdistys.

Perinteiset yhdistystoiminnan muodot eivät tunnu houkuttelevan uusia sukupolvia. Kokoukset, pöytäkirjat, puhuvien päiden kavalkadit ja samoina toistuvat edunvalvontapuheenvuorot eivät innosta itseohjautuvuuteen, omaehtoisuuteen, henkilökohtaistamiseen, tutkivaan oppimiseen, joukkoistamiseen ja osallistamiseen tottuneita toimijoita. Uudet sukupolvet omaksuvat jo päiväkodista lähtien toimintatapoja, jotka haastavat perinteiset yhdistys- ja järjestötoiminnan muodot.

Aktiivitoimijat – joita kaikki yhdistykset tietysti haluavat mukaan omaan toimintaansa! – ovat usein mukana monissa aktiviteeteissa ja arvottavat vapaa-aikaansa, joten he ovat hyvin kärkeäitä

kysymään, mitä ”hyvää” heidän antamastaan panoksesta seuraa. Mielekkäät ja houkuttelevat vapaa-ajanvieton tarjoukset ovat moninkertaistuneet vuosikymmenten aikana, joten kilpailu ihmisten vapaa-ajasta on kovaa. Kaikkialla on tarjolla jäsenyyksiä ja niihin liittyviä etuja, alennuksia ja tarjouksia, jolloin kilpailueduksi muodostuu kokonaisvaltainen jäsenkokemus, yhteisöllisyys, arvot ja ennen kaikkea tarina, johon halutaan samaistua tai jota halutaan tukea.

Vapaaehtoisten mielenkiinto näyttää suuntautuvan ennen kaikkea itse toimintaan, ja hallintoon osallistuminen tuntuu houkuttelevan yhä vähemmän. Jos näin käy, kuka hoitaa yhdistykselle välttämättömät hallinnon rutiinit, kirjoittaa pöytäkirjat ja täyttää rahoittajan vaatimat raportit? Yhtenä mahdollisuutena on toiminnan ammattimaistaminen eli päätoimisen työntekijän palkkaaminen yhdistykseen. Tämä edellyttää taloudellisia resursseja, mikä voi tarkoittaa jäsen- tai palvelumaksujen keräämistä tai korottamista, mikä vuorostaan johtaa kysymykseen jäsenten tai osallistujien maksukykyisyydestä – ja vapaaehtoistoimintahan on lähtökohtaisesti syntynyt nimenomaan niiden kohderyhmien hyväksi, joilla maksukykyisyys on rajallinen. Ei ihme, että ruohonjuuritason yhdistysten toiminta on edelleen vahvasti vapaaehtoisten varassa.

Vaikka yhdistyksen hallinnolliset tehtävät eivät houkuttelisikaan, on kuitenkin huomattava, että eri elämänalueille perustetaan joka vuosi nettomääräisesti jopa 1 500–2 000 uutta yhdistystä! Kaikesta huolimatta rekisteröity yhdistys on edelleen sekä keskeinen väline kollektiivisen toiminnan organisoimisessa että toimiva käyttöliittymä esimerkiksi julkisen sektorin toimijoihin ja viranomaisiin päin.

Perinteinen organisoitu yhdistys- ja järjestötoiminta on saanut haastajakseen vapaamuotoisen, liikkuvamman ja joustavamman kansalaistoiminnan. Se on vähemmän kiinnittynyt virallisiin organisaatioihin ja instituutioihin. Vaikuttaminen yksilöityy, kevenee ja muuttuu hetkellisemmäksi, keskittyen ihmisten omaan tai lähipiirin elämismaailmaan. Se on epämuodollista ja tapahtuu usein spontaanisti ilman pysyvyyden ja jatkuvuuden pakkoa. Toiminnassa ei välttämättä ole muodollista organisaatiota tai johtohahmoa. Siinä etsitään uusia osallisuuden, osallistumisen ja vaikuttamisen muotoja ”virallisen” ja ”epävirallisen” väliltä. Tällaista toimintaa vauhdittaa merkittävästi digitalisaatio alustoineen sekä ylipäättään sosiaalinen media ketterine vuorovaikutustapoineen.

Viimeisten vuosikymmenten aikana valtakunnallinen järjestötoiminta on ammattimaistunut, systematisoitunut ja rationalisoitunut. Järjestötoiminnan yhteydet yksityiseen ja julkiseen sektoriin ovat tiivistyneet, järjestöjen yhteydet ministeriöihin ja kuntiin sekä yrityksiin ovat moninkertaistuneet. Samalla yhteiskuntapolitiikan määrittelyn areenat ovat muovautuneet uusiksi ja rajapinnat julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä muodostuneet huokoisiksi. Näyttääkin siltä, että 2020-luvun uudet sosiaaliset tai yhteiskunnalliset innovaatiot tapahtuvat eri sektoreiden rajapinnoilla ja muodostavat erilaisia hybridejä toiminnoiltaan ja toimintatavoiltaan. Tämä voi olla haaste yhdistyksille ja järjestöille, jos ne pitävät tiukasti kiinni perinteisistä toimintamuodoistaan, vaikka toimintaympäristö tarjoaisi uudenlaisia toimintamuotoja, kohderyhmiä ja resursseja. Varsinkin sosiaali- ja terveyssektorin järjestöt ovat olleet huolissaan niiden asemasta hyvinvointialueiden muodostamisen pyörteissä.

3. Psoriasisyhdistysten tilannekuva

3.1. Psoriasisyhdistysten toimintaan liitetyt merkitykset

Psoriasisyhdistykset eivät lähtökohdiltaan ja muodoltaan poikkea muista yhdistyksistä. Nekin ovat ihmisten yhteenliittymiä heille merkityksellisten asioiden toteuttamiseksi. Kerättyjen aineistojen pohjalta on tunnistettavissa useita yhdistystoiminnan merkityksiä, reilusti yli kymmenen erilaista asiaa tai sisältöä. Moninaisista merkityksistä oli kuitenkin selkeä kärki tunnistettavissa. Ylivoimaisesti merkittävimäksi asiaksi yhdistystoiminnassa koettiin jäsenten keskinäisen vertaistuen mahdollistuminen. Seuraavaksi merkittävimäksi asiaksi nostettiin psoriasikseen liittyvän oikean tiedon

saaminen. Kolmanneksi nostettiin mahdollisuus vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin, ja neljänneksi mielekäs yhdessä tekeminen ja yhteisöllisyys.

Psoriasisyhdistysten toimintaa yhdistäviä merkityksellisiä asioita ovat ennen kaikkea seuraavat:

- Vertaistuki ja arjessa voimaantuminen
- Oikean tiedon saaminen ja sen jakaminen muille
- Mahdollisuus vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin
- Mielekäs tekeminen, iloa ja merkityksen kokemuksia
- Jäsenyyteen liittyvät palvelut ja edut
- Kuuluminen ryhmään ja yhteisöllisyyden kokemus

Merkityksellisten asioiden tunnistaminen perustuu aluekierroksella ja kyselyssä tunnistettuihin seikkoihin.

Ihmisten kokema merkityksellinen asia on vapaaehtoisuuteen pohjautuvan kansalaistoiminnan ja yhdistysten kantava voima, niiden kivijalka. Olivatpa toimintaympäristön muutokset tai yhdistyskohtaiset tavoitteet minkälaisia ja minkä suuntaisia tahansa, tästä toiminnan ytimestä psoriasisyhdistyksetkään eivät saa missään olosuhteissa luopua. Psoriaatikotkin haluavat olla mukana merkityksellisissä asioissa, ja tämän motivaatiota ylläpitävän liekin vahvistaminen on psoriasisyhdistystenkin kohtalon kysymys.

3.2. Psoriasisyhdistysten toiminnan haasteet ja mahdollisuudet

Psoriasisyhdistykset toimivat vapaaehtoisvoimin, mikä on merkittävä kansalaistoiminnan voimavara. Yhdistykset tarvitsevat ihmisiä mahdollistamaan sisältöjä ja myös osallistumaan niihin. Yhdistykset ovat olemassa ihmisiä, jäseniään varten. Jos ihmisiä ei tule mukaan, yhdistyksen olemassaolo on uhattuna. Laskevat vapaaehtois- ja osallistujamäärät ovat aina merkki jostain.

Yhteiskunnallisten muutosten aikaansaama kolmannen sektorin toiminnan ja toimintaympäristön murros näkyy vahvasti siinä, miten yhdistysaktiivit sanoittivat yhdistystoiminnassa tunnistamiaan uhkia ja mahdollisuuksia. Merkittävimmäksi uhaksi koettiin aktiivitoimijoiden ikääntyminen ja sitä myötä aktiivitoimijoiden väheneminen ja jopa mahdollinen loppuminen. Iso huoli koettiin siitä, miten toiminnalle käy sen jälkeen, kun nykyiset vapaaehtoiset aktiivitoimijat eivät enää jaksakaan olla mukana.

Yhdistysten taloustilanne ja avustustoiminnan jatkoon liittyvät epävarmuudet heijastuivat myös uhkina. Paikallisyhdistykset saavat liiton taloudellisen tuen ohella avustuksia muun muassa kunnilta, mutta niihin liittyvät käytänteet ovat menossa uusiksi vuoden 2023 alusta, kun sosiaali- ja terveyspalvelut ja niihin liittyvät resurssit siirtyvät kunnilta hyvinvointialueille. Koko sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustustoiminnan epävarmuutta on merkittäväällä tavalla lisännyt epätietoisuus veikkausvoittovarojen tulevaisuudesta ja sitä myötä jaettavasta avustuspäärahasta. Tähän on viimeinkin löytymässä vakautta parlamentaarisen järjestelmän kautta. Tällä pyritään varmistamaan sotejärjestöjen avustukset lähitulevaisuudessa.

Kolmantena – ja jopa keskeisimpänä – uhkana tunnistettiin yhteiskunnallisen muutoksen ja siihen liittyvän kehityksen tuomat, ihmisten vapaa-ajasta kilpailevat moninaiset toiminnot. Sekä nuorten että työikäisten osalta tunnistettiin se uhka, että arki ja elämä töineen ja opiskeluineen on hektistä ja vie paljon aikaa. Lisäksi jäljelle jäävän vapaa-ajan viettämiselle on tarjolla yhä enemmän erilaisia vaihtoehtoisia tapoja, joista yhdistystoiminta on yksi muiden joukossa. Kyse on kilpailusta, jossa yksilö itse arvottaa ja valitsee, mistä saa parhaan hyödyn itselleen.

Psoriasisyhdistysten toiminnan keskeiset uhat:

- Aktiivijäsenten loppuminen ja sen seurauksena toiminnan hiipuminen
- Avustusten väheneminen
- Verkkomaailma ja sosiaalinen media
- Pitkät välimatkat
- Sote-uudistus
- ”Jäärät” hallituksissa, hankalat henkilökemiat
- Pelko osallistumisen kuormittavuudesta ja vastuiden epäreilusta jakautumisesta
- Arjen kuormittavuus yleisesti, aika ja jaksaminen
- Toiminnassa liikaa ja/tai turhaa byrokratiaa
- Toiminta ei tavoita ja/tai puhuta psoriasista sairastavia.

Uhkien tunnistaminen perustuu aluekierroksella ja kyselyssä tunnistettuihin seikkoihin.

Uhkien ohella aktiivit tunnistivat myös monia mahdollisuuksia, joihin voi tarttua toiminnan varmistamiseksi ja sen elävöittämiseksi. Aiempaa aktiivisempi verkostoituminen ja sitä kautta syntyvä konkreettinen yhteistyö katsottiin merkittäväksi mahdollisuudeksi. Digitalisaatio kokonaisuudessaan nähtiin osin uhkana, mutta ennen kaikkea mahdollisuutena. Digitalisaatio on yhteiskunnan läpäisevä muutos, jolta ei voi välttyä millään osa-alueella. Se haastaa perinteiksi luonnehdittavat toimintamallit tarjoamalla uudenlaisia olemisen, kohtaamisen ja kokemisen malleja. Digitalisaation koettiin koskevan erityisesti nuoria ikäpolvia, jotka oppivat suoraan uudenlaiseen toimintakulttuuriin koko yhteiskunnassa. Tässä muutoksessa perinteisen toimintakulttuurin yhdistystoimijoilla on varmasti eniten muokattavaa, mutta myös voitettavaa.

Edellä kuvattuihin mahdollisuuksiin liittyen psoriasisyhdistysten toiminnan sisällöllinen kehittäminen ja uudistaminen nähtiin merkittävänä mahdollisuutena. Kyse on yksinkertaisimmillaan siitä, miten hyvin yhdistysten toiminta houkuttelee eri ikäryhmien edustajia luokseen. Mitkä ovat niitä tulevaisuuden yhdistystoiminnan sisältöjä ja toiminnan toteutustapoja, joilla nuoremmat ja tulevat sukupolvet saadaan mukaan toimintaan? Palvelu- ja kuluttajaorientoitunut nuori kysyy ensimmäisenä: ”Miksi tulisin mukaan, ja mitä minä tästä saan?” Ja oli hänelle annettu vastaus mikä tahansa, kyseinen nuori laittaa vastauksen omaan kontekstiinsä, jossa perustelut ja luvattu sisältö kilpailevat kaikkien muiden tarjolla olevien vapaa-ajan mahdollisuuksien rinnalla tasaveroisesti. Tässä kilpailussa tulevaisuuden yhdistysten tulisi pärjätä nykyistä paremmin.

Psoriasisyhdistysten toiminnan keskeiset mahdollisuudet:

- Nuorten mukaan saaminen
- Uudet yhteistyömuodot eri toimijoiden kanssa
- Sote-uudistus
- Etäyhteydet (pitkät välimatkat, uudet osallisuuden muodot)
- Vastuun jakaminen laajemmin yhdistystoiminnassa
- Uudistuvat jäsenedut, retket ja virkistäytyminen
- Perinteisistä yhdistyksistä luopuminen ja uusi organisoitumisen malli

Mahdollisuuksien tunnistaminen perustuu aluekierroksella ja kyselyssä tunnistettuihin seikkoihin.

3.3. Psoriasisyhdistykset suhteessa muihin sote-yhdistyksiin

Psoriasisyhdistysten tunnistamat uhat ja mahdollisuudet on hyvä suhteuttaa yleisiin sosiaali- ja terveysalan yhdistysten näkemyksiin. SOSTE ry:n toteuttama järjestöbarometri (2020) antaa tähän erinomaiset lähtökohdat. Se kohdistuu noin 10 600 rekisteröityyn sosiaali- ja terveysalan yhdistykseen, joista paikallisyhdistykset muodostavat suurimman toimijajoukon.

Järjestöbarometrin tietojen valossa sote-yhdistysten tilanne näyttää kokonaisuudessaan varsin hyvältä toiminnan volyyymien ja vetovoimaisuuden suhteen tarkasteltuna. Noin yhdeksällä sote-

yhdistyksellä kymmenestä toiminnan kysyntä ja kokonaismäärä ovat lisääntyneet tai säilyneet ennallaan viime vuosina. Toisaalta haasteet ja uhat ovat samoja kuin lähes kaikilla yhdistyksillä eli laskevat jäsenmäärät sekä aktiivien ja vapaaehtoisten mukaan saaminen. Nämä huolet ovat toistuneet järjestöbarometrin aikaisemmissakin tuloksissa.

Tälle ajalle on tyypillistä puhe jatkuvasta muutoksesta. Kuitenkin lähes kaksi kolmasosaa yhdistyksistä arvioi, että niissä ei ole käynnissä muutosta lainkaan tai se on korkeintaan vähäinen. Lähes joka neljäs (23 %) pitää muutostilannettaan kohtalaisena ja joka kymmenes (12 %) melko voimakkaana tai voimakkaana. Muutostilanne arvioidaan voimakkaammaksi taloudeltaan suurissa ja henkilökuntaa palkanneissa yhdistyksissä kuin pienissä vapaaehtoisvoimin toimivissa yhdistyksissä.

Yhdistysten toiminnan laajuutta koskevan kehityksen kokonaiskuva on kaiken kaikkiaan myönteinen. Neljässä yhdistyksessä viidestä (80 %) toiminta on joko pysymässä ennallaan tai laajenemassa. Valtaosa yhdistyksistä (63 %) on jatkamassa toimintaa entisessä laajuudessaan. Toimintaansa on laajentamassa joka viides (20 %) ja supistamassa noin joka kuudes (17 %) yhdistys. Tilanne on tässäkin pysynyt lähes samana edelliseen järjestöbarometriin verrattuna.

Mielenkiintoista ja merkittävää on se, että toimintaansa ovat laajentamassa muita yleisemmin taloudeltaan ja jäsenmäärältään suuret, henkilökuntaa palkanneet yhdistykset sekä kaupunkikunnissa tai useamman kunnan alueella toimivat yhdistykset. Käytännössä tämä on tarkoittanut uusien toimintamuotojen aloittamista tai entisten toimintojen tarjonnan lisäämistä. Muutosta selittää useimmiten jäsenten, vapaaehtoisten ja osallistujien määrän kasvu. Joissakin yhdistyksissä taustalla on palkatun henkilöstön määrän lisääntyminen. Muita syitä ovat uudet palvelumuodot ja asiakasryhmät, kasvaneet toiminta-avustukset tai uudet hankerahoitukset.

Yleisimmät syyt yhdistysten toiminnan supistumiseen ovat jäsenten, vapaaehtoisten ja osallistujien määrän väheneminen tai toiminnan rahoituksen ongelmat ja toimintatilojen puute. Palveluja tuottavilla yhdistyksillä ostopalvelujen väheneminen on useimmiten syy supistuksiin. Joillakin yksittäisillä yhdistyksillä toiminnan vähenemisestä on seurannut lopettamis päätös.

Kuitenkin on huomattava, että vuoden 2019 aikana yhdistykset ovat käynnistäneet toimintamuotoja selvästi yleisemmin kuin lopettaneet niitä. Yleisimpiä käynnistettyjä toimintamuotoja ovat kerho-, liikunta- ja virkistystoiminta, koulutukset, neuvonta sekä vertaistoiminta ja muut erilaisille ihmisryhmille tarjottavat tuen muodot. Vastaavasti yleisimpiä lopetettuja toimintoja ovat erilaiset kerhot ja yksittäiset liikunta-, virkistys- ja vertaistoiminnan muodot.

Yhdistysten toiminnan kysyntää ja kokonaismäärää, jäsenten, vapaaehtoisten ja toimintaan aktiivisesti osallistuneiden määrää sekä tulojen ja yhteistyöverkoston muutosta koskeva kuva on kokonaisuudessaan varsin myönteinen. Nämä tekijät ovat lisääntyneet valtaosalla yhdistyksistä kahden viime vuoden aikana. Toiminnan kysyntä ja kokonaismäärä ovat säilyneet vähintään ennallaan noin yhdeksällä yhdistyksellä kymmenestä. Toiminnan kokonaismäärä ja kysyntä ovat lisääntyneet reilulla kolmasosalla yhdistyksistä kahden viime vuoden aikana.

Suhteellisesti suurimmat muutokset ovat tapahtuneet jäsenmäärissä. Kolmasosa (30 %) yhdistyksistä arvioi jäsenmäärien pysyneen ennallaan kahden viime vuoden aikana, kun taas lähes joka toinen (46 %) yhdistys ilmoittaa jäsenmäärän vähentyneen. Tilanteen polarisoitumista kuvaa se, että joka neljäs yhdistys (24 %) ilmoittaa jäsenmäärän lisääntyneen.

Muutoksia on tapahtunut myös aktiivien ja vapaaehtoisten määrissä. Lähes neljäsosassa (23 %) yhdistyksiä toimintaan aktiivisesti osallistuvien määrä on lisääntynyt. Määrä on pysynyt ennallaan alle puolessa (47 %) ja vähentynyt vajaassa kolmasosassa (30 %) yhdistyksistä. Vapaaehtoistenkin osalta vähentymistä on tapahtunut yleisemmin (31 %) kuin lisääntymistä (17 %). Enemmistöissä yhdistyksiä (53 %) vapaaehtoisten määrä on pysynyt ennallaan kahden viime vuoden aikana.

Vuosittaisessa vertailussa selvimmin havaittava muutostrendi on se, että jäsenmäärä, aktiivien määrä ja vapaaehtoisten määrä on vähenemässä aiempaa hieman suuremmalla osalla yhdistyksistä. Muutos on selvin jäsenmäärän suhteen. Vuonna 2011 jäsenmäärä oli kasvussa 42 prosentilla ja vähentymässä 26 prosentilla yhdistyksistä. Vuonna 2020 lukemat ovat lähes käänteiset: Jäsenmäärä on kasvussa vain 26 prosentilla ja vähenemässä 46 prosentilla yhdistyksistä.

Vastaavasti toimintaan aktiivisesti osallistuneiden määrä oli vuonna 2011 kasvussa joka kolmannella (34 %) ja vähenemässä joka kuudennella (16 %) yhdistyksellä. Vuonna 2020 nämä määrät olivat lisääntymässä joka neljännellä (24 %) ja supistumassa lähes joka kolmannella (30 %) yhdistyksellä. Myös vapaaehtoistensa määrää kasvattaneiden yhdistysten osuus on vähentynyt vastavassa ajassa 26 prosentista 17 prosenttiin. Huomattavaa on myös se, että vapaaehtoistoimijoiden joukko on pienentynyt aiempaa suuremmassa osassa yhdistyksiä (16 % vuonna 2011 ja 31 % vuonna 2020).

Yhdistysten yleisin huolenaihe on ihmisten saaminen mukaan luottamustehtäviin, jopa 67 prosenttia vastaajista kertoi olevansa tilanteesta huolissaan. Vain joka viides (19 %) oli tilanteeseen tyytyväinen. Selvästi yleisemmin huolta kuin tyytyväisyyttä aiheuttavat myös vapaaehtoistoimijoiden määrä, jäsenistön aktiivisuus osallistua toimintaan sekä jäsenmäärä. Noin puolet vastaajista kantaa huolta näistä aiheista, kun tyytyväisiä on noin neljännes. Luottamushenkilöiden saaminen, jäsenten ja vapaaehtoisten määrä sekä jäsenten aktiivisuus herättää huolta erityisesti taloudeltaan pienimmissä tai pelkästään vapaaehtoisvoimin toimivissa yhdistyksissä.

Enemmistö sote-yhdistyksistä toimii keskimäärin melko pienin taloudellisin voimavaroin. Barometrin kyselyyn vastanneiden yhdistysten keskimääräinen (mediaani) talousarvion menojen loppusumma oli 7 400 euroa vuonna 2020. Alle kymmenentuhannen euron budjetilla toimii yli puolet (57 %) yhdistyksistä. Vähintään sadantuhannen euron talousarvio on 13 prosentilla yhdistyksistä. Pienistä taloudellisista resursseista huolimatta yhdistykset ovat varsin tyytyväisiä omaan taloustilanteeseensa. Yhdistyksistä kaksi kolmesta (66 %) pitää taloudellista tilannettaan hyvänä. Joka viides (22 %) yhdistys arvioi taloudellisen tilanteensa hyväksi ja noin joka kymmenes (11 %) huonoksi. Enemmistö yhdistyksistä arvioi taloudellisen tilanteensa pysyvän ennallaan. Taloustilanteen paranemiseen uskotaan yleisemmin taloudeltaan suurissa ja henkilöstöä palkanneissa yhdistyksissä kuin pienissä vapaaehtoisvoimin toimivissa yhdistyksissä.

Sote-yhdistyksistä vain 10 % kohdistaa toimintansa pelkästään jäsenilleen ja 90 % osittain tai kokonaan kaikille kiinnostuneille. Yhdistyksen ”ydintuote” ei ole jäsenyys tai hallinto, vaan mielekäs toiminta. Toiminnan ytimessä on rekisteröity yhdistys jäsenineen, joka synnyttää puolen miljoonan vapaaehtoisten kautta mahtavan laajan kosketuspinnan suomalaiseen yhteiskuntaan. Näiden vapaaehtoisten teoilla syntyy moninkertaistuva määrä hyvää suhteutettuna sijoitettuun panokseen.

4. Psoriasisyhdistysten etsikkoaika

4.1. Samoilla toimintamalleilla 100 vuotta

Tälle ajalle on tyypillistä, että puhe muutoksista ja ongelmista korostuu pysyvyyden ja onnistumisten sijaan. Kuitenkin on huomattava, että sote-yhdistysten tilanne on kokonaisuudessaan edelleenkin varsin hyvä: Toiminnan kysyntä ja kokonaismäärä ovat ennallaan tai kasvaneet valtaosalla yhdistyksistä. Tarjontaakin on ja sitä on kehitetty, yhdistykset ovat käynnistäneet toimintamuotoja selvästi yleisemmin kuin lopettaneet niitä. Sote-yhdistysten määrän ja toiminnan volyymin kasvu on merkki siitä, että haasteista huolimatta niiden ydintuote – se merkityksellinen asia! – on vetovoimainen ja houkuttelee vapaaehtoisia auttamaan niitä, joita elämä on kolhinut ja jotka tarvitsevat kanssaihminen apua.

Sote-yhdistysten toiminnan sisällöille on kysyntää, mutta jokin on silti pielessä, kun jäsenten, vapaaehtoisten ja osallistujien määrä vähenee ja vieläpä aiempaa suuremmalla osalla yhdistyksiä. Sama tarina toistuu psoriasis-yhdistysten kohdalla: Jäsenmäärät ovat hiljalleen alkaneet kääntyä laskuun, jäsenistön ikärakenne vanhenee, aktiivitoimijoiden löytäminen ja sitoutuminen vähenee vuosi vuodelta.

Kansalaisjärjestöt ovat toimineet hyvin samoilla ja melko muuttumattomilla toimintamalleilla jo viimeisen 100 vuoden ajan. Perusyhdistyksen hallinto toimii samalla kaavalla kuin ennenkin. Samaan aikaan yhteiskuntamme on muuttunut monella tapaa perustavanlaatuisesti. Teollistuminen, kaupungistuminen, digitalisaatio, vapaa-ajan lisääntyminen sekä palvelu- ja kuluttajaorientoitunut elämäntapamme ovat kaikki muovanneet yhteiskuntaamme merkittäväillä tavoilla. On siis aika muuttaa niitä toimintamalleja, joilla yhdistysten tarjoamaa houkuttelevaa toiminnan sisältöä tarjotaan uusille tulijoille ja uusille sukupolville.

Johtopäätös Psoriasisliiton ja jäsenyhdistysten kannalta: Psoriasisliiton ja sen yhdistysten kannattaa arvioida ja päivittää ne toimintamallit, joilla yhdistysten tarjoamaa houkuttelevaa toiminnan sisältöä tarjotaan uusille tulijoille ja uusille sukupolville (ks. tarkemmin alla kappale 6).

4.2. Ikärakenteen kehitys ja toimintamallien uudistaminen uusien sukupolvien näkökulmasta

Järjestö- ja yhdistystoiminnan keskeisimmän tulevaisuuden haasteen voi kiteyttää ikääntymiseen ja nuorten ikäluokkien pienenemiseen. Jäsenistön ikärakenne vanhenee, kun väestö kokonaisuudessaan vanhenee. Monissa sote-yhdistyksissä ikärakenne painottuu myös siksi, että kyseinen sairaus puhkeaa vasta myöhemmällä iällä. Nuorten ikäluokkien pieneneminen johtaa siihen, että kaikkien yhdistysten kokonaisjäsenpotentiaali pienenee ja se pienenee juuri nuoremmista ikäluokista.

Psoriasis-yhdistysten osalta tätä tilannetta konkretisoi ja alleviivaa tammikuussa 2022 toteutettu kysely yhdistysten jäsenille. 1 063 vastaajasta yli 45-vuotiaita oli yhteensä 87,1 prosenttia, 30–44-vuotiaita oli 10,7 prosenttia ja alle 30-vuotiaita oli 2,1 prosenttia. Vastaajien ikäjakauman tiedetään vastaavan melko hyvin yhdistysten jäsenten yleistä ikäjakaumaa. Tämä osaltaan kertoo karua kieltään: Mikäli nuoria ei saada mukaan toimintaan, tulevat psoriasis-yhdistystenkin jäsenmäärät edelleen laskemaan tulevina vuosikymmeninä.

Yhdistykset ja järjestöt ovat yleisesti ottaen tilanteessa, jossa suomalaisen yhteiskunnan ikärakenteen aiheuttama ”vääjäämätön evoluutio” on pahimmillaan aiheuttamassa organisoituneen kansalaistoiminnan eli yhdistysten ja järjestöjen hitaan kuihtumisen. Samaan aikaan perinteiset ry-muotoisen yhdistystoiminnan rakenteet ja toimintatavat eivät näytä houkuttelevan varsinkaan uusia sukupolvia mukaan toimintaan. Sote-yhdistystoiminnan tilanne on yleisesti ottaen vielä hyvä, mutta edellä kuvatut järjestöbarometrin tulokset antavat viitteitä hiljalleen vahvistuvasta kehityksestä. Haaste on merkittävä ja akuutti, mutta myös tunnistettu, ja siksi siihen voidaan tarttua ajoissa.

Tutkimusten ja tämän selvityksenkin valossa näyttää vahvasti siltä, että perinteisen yhdistystoiminnan tarjonta on sinällään kohdallaan, mutta tavat, joilla sitä tarjotaan varsinkin uusille sukupolville, kaipaavat päivittämistä. Tämä päivitys koskee ennen kaikkea yhdistystoiminnan toimintamallia, tapaa tehdä asioita. Ei kannata ihmetellä, jos perinteinen yhdistystoiminta kokouksineen ja puhuvine päineen ei vastaa jo päiväkodista ja koulusta saakka omaehtoisuuteen ja itseohjautuvuuteen, osallistamiseen ja joukkoistamiseen, räätälöintiin ja henkilökohtaistamiseen sekä tutkivaan oppimiseen ja kokeilemiseen tottuneiden nuorten käsityksiä mielekkäästä tekemisen tavasta.

Keskeisenä ratkaisuna on aito tilan antaminen uusille toimijoille, erityisesti nuorille, oman näköisen yhdistystoiminnan toteuttamiselle. Tilan antaminen ei tarkoita kuitenkaan sitä, että annetaan tilaa tulla tekemään tätä samaa, mitä on tehty ennenkin ja siten kuin on tehty ennenkin. Tilan antaminen tarkoittaa sitä, että hyväksytään myös kokonaan uudenlaisia sisältöjä ja toimintatapoja. Pitää antaa lupa tulla ja tehdä itselleen sopivaa, omanlaista yhdistystoimintaa. Turhan usein vain on niin, että pitkään toimineet yhdistysaktiivit valittelevat vastuunkantajien puutetta, mutta eivät kuitenkaan uskalla tai halua päästää irti olemassa olevasta. Muutosta saatetaan karsastaa joko oman aseman menettämisen tai tuttuun ja turvallisten yhdistysrutiinien katoamisen pelossa. Yhdistysten johdolla pitää olla uskallusta antaa aidosti tilaa ja välttää ”ulkokehältä johtamista”, jatkuvaa puuttumista ja mikromanageerausta. Uudet toimijat kaipaavat ja arvostavat tukea, mutta eivät päällepäsmärointiin: ”Näin täällä on aina ennenkin tehty ja tullaan jatkossakin tekemään”.

Psoriasisyhdistysten osalta muutokselle ja tilan antamiselle näyttää onneksi olevan varsin hyvät edellytykset. Tammikuussa 2022 toteutetussa kyselyssä vastaajat arvioivat sekä omaa että edustamansa psoriasisyhdistyksen tulevaisuuden muutosvalmiutta. 14,1 % vastaajista ilmoitti olevansa henkilökohtaisesti hyvin muutosvalmis ja 70,6 % kohtalaisen muutosvalmis. Vastaukset olivat samoilla linjoilla, kun kysyttiin näkemyksiä psoriasisyhdistyksen muutosvalmiuteen: 10 % koki yhdistyksen olevan hyvin muutosvalmis ja 73,9 % kohtalaisen muutosvalmis.

Johtopäätös Psoriasisliiton ja jäsenyhdistysten kannalta: Psoriasisliiton ja sen yhdistysten kannattaa antaa aidosti tilaa uusille toimijoille ja erityisesti nuorille omannäköisen yhdistystoiminnan toteuttamiselle. Kyse on olemassaolevan ja uudenlaisen toiminnan ja toimintakulttuurin yhteensovittamisesta.

4.3. Vapaamuotoisen kansalaistoiminnan nousu

Perinteinen organisoitu yhdistys- ja järjestötoiminta on saanut haastajakseen vapaamuotoisen, liikkuvamman ja joustavamman kansalaistoiminnan. Kolmannen sektorin rinnalla on alettu puhua neljännestä sektorista, jossa ihmiset ja toiminta ovat vähemmän kiinnittyneitä virallisiin organisaatioihin ja instituutioihin. Vaikuttaminen yksilöityy, kevenee ja muuttuu hetkellisemmäksi, keskittyen ihmisten omaan tai lähipiirin elämismaailmaan. Se on epämuodollista ja tapahtuu usein spontaanisti ilman pysyvyyden ja jatkuvuuden pakkoa. Toiminnassa ei välttämättä ole muodollista organisaatiota tai johtohahmoa. Siinä etsitään uusia osallisuuden, osallistumisen ja vaikuttamisen muotoja ”virallisen” ja ”epävirallisen” väliltä. Tällaista toimintaa vauhdittaa merkittävästi digitalisaatio alustojen sekä ylipäättään sosiaalinen media ketterine vuorovaikutustapoineen.

Esimerkkejä tällaisesta vapaamuotoisemmasta toiminnasta ovat vaikkapa naapuriapu, lähikoulun puolustaminen, nuorten auttava puhelin, vapaaehtoispankki, suora vapaaehtoisapu, kadulla tai puistossa järjestettävä ravintolapäivä, urheilun lajiliitoista riippumattomat villit sarjat, kaljakellunta ja muut vastaavat hupailut sekä talonvaltauksat ja kuokkavieraat.

Vapaamuotoinen kansalaistoiminta heijastaa suomalaisen yhteiskunnan ja laajemminkin länsimaisten yhteiskuntien rakenteellista ja kulttuurista muutosta. Institutionaalisen pysyvyyden ja keskitetyn hallinnoinnin rinnalla hajautetut ja muuttuvat osallisuuden, osallistumisen ja vaikuttamisen muodot houkuttelevat erityisesti niitä, jotka ovat pettyneitä organisaatioiden ja instituutioiden hitauteen ja sulkeutuneisuuteen tai eivät saa ääntään kuuluville.

Ei siis ihme, että vapaamuotoinen kansalaistoiminta haastaa perinteisen järjestö- ja yhdistystoiminnan. Se vastaa juuri uusien sukupolvien odotuksia omannäköisen toiminnan toteuttamisesta. Toki yhdistykset ja järjestötkin voivat joustavoittaa toimintaansa kannustamalla vapaamuotoisempaan toimintaan. Psoriasisliiton puitteissa toimii joitakin alueellisia tai paikallisia vapaamuotoisia ryhmiä, mutta kovin paljoo ne eivät näytä yleistyneen. Syynä voi olla vaikkapa se, että rekisteröity yhdistys on (edelleen) tuttu ja turvallinen tapa organisoida kollektiivista toimintaa.

Oikeusministeriössä on ollut valmisteilla uusi toimintaryhmälaki, joka pyrkii osaltaan vastaamaan vapaamuotoisen toiminnan nousuun. Ajatuksena on mahdollistaa kevyempi organisoitumisen tapa, jossa voidaan muodostaa rekisteröityä yhdistystä ”kevyempi” toimintaryhmä. Se on määräaikainen ja sen talouden hallinnoimisessa riittää tilioite tai vastaava. Nähtäväksi jää, vastaako tämän tyyppinen organisoituminen aidosti vapaamuotoisen toiminnan haasteeseen.

Johtopäätös Psoriasisliiton ja jäsenyhdistysten kannalta: Sosiaalisen median alustojen varaan rakentuvat vapaamuotoiset kansalaistoiminnan tavat tulee nähdä sekä Psoriasisliitossa että psoriasisyhdistyksissä konkreettisina, aktiivisten ja innokkaiden toimijoiden mukaan saamisen mahdollisuuksina. Perinteistä yhdistystoimintaa ja vapaamuotoisempaa kansalaistoimintaa ei kannata nähdä kilpailevina toimintoina, vaan ennen kaikkea toisiaan täydentävinä. Aiemmin puhuttu tilan antaminen uusille toimijoille voi lähteä liikkeelle juuri näistä vapaamuotoisista kansalaistoiminnan alustoista. Näillä alustoilla syntyy kuin itsestään kohde-ryhmän tarpeisiin vastaavia ryhmittymiä ja toiminnan sisältöjä, jotka voidaan – jos niin halutaan – ottaa myös käyttöön perinteisten yhdistysten toiminnassa.

4.4. Digitalisaatio

Digitalisaatio on merkittävimpiä rakenteellisia ja toimintatavallisia muutoksia 2000-luvulla. Se tarkoittaa yhteiskunnan toiminnat läpäisevää toimintatapojen murrosta, jota teknologinen kehitys vauhdittaa. Digitalisaatio muuttaa ihmisten käyttäytymistä, organisaatioiden toimintaa ja yhteiskunnan eri sektoreiden toimintoja ja palveluja sekä paikallisesti että globaalisti – myös yhdistyksissä ja järjestöissä.

Digitalisaation ytimessä on ”pyhä kolminaisuus”: alusta, joukko, tekoäly. Digitaaliset alustat tarjoavat perinteisiä organisaatioita (myös yhdistyksiä ja järjestöjä) huomattavasti joustavammat, reaaliaikaisemmat ja vuorovaikutteisemmat tavat koota ja osallistaa laajoja joukkoja. Yhdistysten ja järjestöjen suljettu piiri saa haastajakseen avoimen osallistumisen ja vaikuttamisen alustoja, kuten lukemattomia ryhmiä sosiaalisessa mediassa. Tekoäly – tai tarkemmin sanottuna koneellinen las-kentäteho – mahdollistaa suurten datamäärien käsittelyn ja esimerkiksi laajojen osallistujajoukkojen tarpeiden tunnistamisen ja profiloinnin.

Digitalisaatio näkyy ilmiöinä ja uutena todellisuutena, joka on jo läsnä arjessamme:

- Informaation hankkiminen internetistä: kaikenlaisen tiedon etsiminen.
- Tuotteiden ostaminen verkkokaupasta: kirjojen, vaatteiden, ruoan jne. tilaaminen.
- Palvelut verkossa: elokuvan katsominen, musiikin kuuntelu, lehden lukeminen jne.
- Henkilökohtaisten asioiden hoitaminen verkkopalveluna: laskujen maksaminen, lainan hakeminen, veroilmoituksen tekeminen, mobiilimaksaminen jne.
- Jakaminen yhteisöpalveluissa: kokemuksien ja käsitysten kuvaaminen, ystävien tavoittaminen, kutsujen lähettäminen jne.
- Osallistuminen ja auttaminen: ilmoittautuminen tapahtumaan, vetoituksen allekirjoittaminen, vertaistuen antaminen jne.
- jne. jne.

Digitalisaatio näkyy erityisesti hallinnon väliportaan poistumisena, ’überisaationa’. Lentolipun (Norwegian), taksin (Über) tai majoituksen (Airbnb) tilaaminen tapahtuu suoraan palvelun tuottajan ja asiakkaan välillä digitaalisen sovelluksen (applikaation) kautta ilman välittävää keskusta tai henkilökuntaa. Tämä muuttaa tilaamista, maksamista, toimittamista ja jopa omistamista ja kuljettamista.

Ratkaisevaa on huomata, että ihmiset – siis asiakkaat, kansalaiset tai jäsenet – oppivat arjessa uusiin digitaalisiin toimintatapoihin ja palveluihin, minkä seurauksena odotukset tämän uuden todellisuuden mukaisiin toimintatapoihin kasvavat kaikkea organisoitunutta toimintaa kohtaan. Syntyy

kokonaan uudenlainen palvelunormi, joka kiteytyy 24/7/365-saavutettavuuteen. Toki sukupolvien välillä on merkittäviä eroja digitaalisten välineiden ja alustojen käytössä, mutta organisaation strategisen johtamisen kannalta olennaista on ymmärtää, että uudet sukupolvet elävät ja hengittävät digitaalista todellisuutta jo nyt.

Digitalisaatio yhdessä paradigman muutoksen kanssa tulee vaikuttamaan ratkaisevalla tavalla perinteisten yhdistysten ja järjestöjen tulevaisuuteen. Perinteisen ry-muotoisen järjestö- ja yhdistystoiminnan rinnalla toimii vapaamuotoisia ryhmiä ja yhteisöjä sekä digimobiileja verkkoyhteisöjä. Näiden toimintatavat poikkeavat perinteisen järjestötoiminnan kaavoista.

Perinteinen järjestörakenne	Vapaamuotoiset ryhmät	Digimobiilit verkkoyhteisöt
Hierarkkinen Ylhäältä alas Pitkä ketju paikalliselle tasolle saakka	Asiakohtaisia Tilannekohtaisia Henkilökohtaisia Paikallisia	Ajasta ja paikasta riippumattomia Nopealiikkeisiä Matalan kynnyksen osallistuminen Eivät vain väline vaan todellisuutta, jota eletään

Johtopäätös Psoriasisliiton ja jäsenyhdistysten kannalta: Psoriasisliiton ja sen jäsenyhdistysten on omaksuttava uudenlaisia digitaalisia toimintatapoja osaksi toimintaansa. Digitalisaatio ei tarkoita niinkään massiivisia tietohallintahankkeita vaan toiminnan avaamista niille digitaalisille ja sosiaalisen median alustoille, joilla uudet sukupolvet toimivat, hakevat tietoa ja verkostoituvat.

4.5. Jäsenyys

Kuten edellä todettiin, jäsenyydet ovat laskussa niin sote-yhdistyksissä kuin lähes kaikkien muiden alojen järjestöissä. Mutta onko jäsenyyden kaikki ulottuvuudet ja mahdollisuudet tunnistettu ja hyödynnetty tyhjentävästi? Perinteinen jäsenyys yhdistyksessä tuntuu tiivistyvän ajatukseen ”maksajäsenmaksusi”. Samaan aikaan yritykset pyrkivät tarjoamaan asiakkailleen uudenlaisia ja räätälöityjä tapoja olla asiakkaana – tai pikemminkin jäsenenä!

Jäsenyyden ulottuvuuksia voi jäsentää muun muassa seuraavalla tavalla:

- Perinteinen jäsenyys: jäsenyyttä kuten ennenkin
- Jäsenyyden arvonnosto: jäsenyyden mielikuvan kirkastaminen (merkitys, yhteisöllisyys, identiteetti tms.)
- Pakkojäsenyys: Toiminnassa mukana oleminen edellyttää jäsenyyttä.
- Jäsenyydestä luopuminen: korvaavat muodot jäsenyydelle
- Kannatusjäsenyys: jäsenmaksun maksaminen ilman osallistumista
- Jäsenmaksutyypit: aloitusmaksu, pitkäaikaisalennus, jäsen–ei-jäsen, freemium–premium ym.
- Jäsenmaksu jäsenkerrostumittain: tosiaktiivit, vakituiset, satunnaiset tms.
- Jäsenedut: konkreettiset asiat, joissa jäsenyys hyödyttää, tuo lisäarvoa

Selvitystyön erityiskysymyksenä on ollut suorajäsenyys liitossa. Kysymys on siitä, voiko jäsen liittyä suoraan Psoriasisliiton jäseneksi ilman liittymistä (paikalliseen) yhdistykseen, ja mitä seurauksia tällä voi olla. Perusajatuksena on tarjota uusi kanava tulla mukaan psoriasis-yhteisön toimintaan. Oletuksena on, että palvelukanava näille suorajäsenille olisi (pääasiassa) digitaalinen. Edelleen oletuksena on, että suorajäsenyys ei synnytä kilpailua jäsenistä Psoriasisliiton ja sen jäsenyhdistysten välillä, vaan uusi kanava tarjoaa mahdollisuuden uusille jäsenille tulla mukaan. Parhaimmillaan suorajäsenyys lisää koko liiton jäsenmäärää.

Jäsenille ja ei-jäsenille tehdyn kyselyn perusteella 34 % vastaajista kannattaa suorajäsenyyden mahdollisuutta Psoriasisliitossa. Vastaajista 55 % pitää suorajäsenyyden mahdollisuutta harkittavissa olevana asiana. Suorajäsenyyden mahdollisuutta ei kannata 11 % vastaajista. Tämän kysymyksen tarkoituksena ei ollut pohjustaa asiaa koskevaa päätöksentekoa, vaan tunnustella jäsenten tuntemuksia aiheesta ylipäätään. Suorajäsenyys liitossa on kyselyn perustella selvittämisen arvoisen asia.

Suorajäsenyyttä koskevassa selvityksessä tulisi vastata muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

- Syntyisikö liiton ja yhdistysten välille kilpailua jäsenistä? Kuinka moni nykyisistä jäsenistä liittyisi mieluummin liittoon kuin yhdistykseen?
- Lisääntyisikö koko liiton jäsenmäärä, jos suorajäsenyys olisi mahdollinen?
- Mitä tapahtuisi paikallisen tason toiminnalle, jos suorajäsenyys toteutuisi? Voisiko käydä niin, että samaistuminen paikalliseen yhdistykseen ei olisi enää kaikilta osin merkityksellistä, jolloin paikallisen yhdistyksen merkitys ja funktio ylipäätään katoaisi ainakin osin?
- Hakeutuisivatko vanhemmat sukupolvet edelleen yhdistyksen lähipalveluiden pariin, ja miten kävisi uusien sukupolvien suhteen?
- Olisiko suorajäsenyys ja digitaalinen palvelukanava välttämättömyys edellä kuvatun hitaan kuihtumisen välttämiseksi ja uusien sukupolvien saamiseksi mukaan yhdistysten toimintaan?
- Voisiko suorajäsenyys ja digitaalinen palvelukanava toimia ”sisäänheittona” yhdistystoimintaan ja niiden lähitarjontaan?
- Voisiko koko Psoriasisliitto toimia tulevaisuudessa pelkästään digitaalisesti ilman paikallisen tason toimintaa, ja mitä siitä seuraisi?
- Identifioituvatko nuoret tiettyyn digitaaliseen yhteisöön fyysisesti kohtaavan lähiyhteisön sijaan?
- Torjuisiko suorajäsenyys sen vaaran, että psoriasisesta kiinnostuneet hakeutuvat muiden vaihtoehtoisten lähteiden pariin sairauden hoitamisessa ja tiedon saamisessa (terveydenhuoltojärjestelmä, digitaaliset kanavat, sosiaalinen media jne.)?

Johtopäätös Psoriasisliiton ja jäsenyhdistysten kannalta: Psoriasisliiton kannattaa tunnustaa eri jäsenyyssyöppien hyödyntämisen mahdollisuudet sekä selvittää suorajäsenyyden mahdollisuudet seurauksineen. Suorajäsenyyden tarkoituksena ei ole synnyttää kilpailua jäsenistä Psoriasisliiton ja sen jäsenyhdistysten välillä, vaan se olisi uusi kanava uusille jäsenille tulla mukaan. Parhaimmillaan suorajäsenyys lisää koko liiton jäsenmäärää.

4.6. Vapaaehtoisuus voimavarana nyt ja tulevaisuudessa

Selvitystyön yhteydessä esitettiin erinomainen kysymys liittyen yhdistysten keskeiseen voimavaraan eli vapaaehtoisuuteen: Miten on ennen ollut yhdistysten kanssa, onko niillä ollut aina sama ongelma uusien toimijoiden ja nuorten mukaan saamisessa? Selvitystyön tekijöiden käsitys on, että asia on ollut esillä järjestöjen asiakirjoissa jo ainakin 1980-luvulta saakka. Uusien toimijoiden mukaan saaminen on yhdistysten ”ikuisuushaaste”. Yleistuntuma on kuitenkin se, että yhdistysten haasteet ovat tässä suhteessa lisääntyneet ja syventyneet parin-kolmen viime vuosikymmenen aikana.

Syitä haasteiden lisääntymiselle ja syvenemiselle ovat seuraavat:

- a) Väestö ikääntyy ja ikäluokat pienenevät pitkällä aikavälillä, jolloin potentiaalisten vapaaehtoisten määrä kokonaisuudessaan pienenee.
- b) Vapaaehtoisten määrä pysynee ennallaan, mutta pitkäjänteinen sitoutuminen heikkenee ja projektimaisuus lisääntyy.

- c) Yhdistyksiä perustetaan koko ajan lisää, jolloin vapaaehtoisten suhteellinen osuus yhdistystä kohden laskee.

Yhdessä näistä seuraa se haastava tilanne, joka näkyy niin sote-yhdistysten kentässä kuin kaikilla muuallakin järjestökentässä. Jäsenkunnan ikääntyminen, aktiivien väheneminen ja luottamustehtävien karttaminen ovat keskeinen osa sitä tarinaa, jota selvityksen tekijät kohtaavat jatkuvasti toimiessaan lukuisten erilaisten yhdistysten ja järjestöjen kanssa.

Tämän haasteen kohdalla palataan järjestö- ja yhdistystoiminnan perustavanlaatuisiin piirteisiin, joista keskeisin on vapaaehtoisuus, osallistujien vapaaehtoinen toiminnallinen panos yhdistyksen tarkoituksen toteuttamiseksi. Vapaaehtoisuus on yhdistystoiminnan kivijalka, ilman sitä ei kyse ole vapaaehtoisesta yhdistystoiminnasta. Vapaaehtoinen toiminta on avainresurssi, keskeinen ja korvaamaton voimavara, jolla toimintaa saadaan aikaan.

Jos vapaaehtoisuus voimavarana pienenee (ainakin suhteellisesti) ja samaan aikaan mukanaolijoiden, jäsenten ja sidosryhmien määrä- ja laatuodotukset toimintaa kohtaan kasvavat, seuraa haastava kysymys: Miten vapaaehtoisuuden vähenevä voimavara korvataan tilanteessa, jossa se on ylivoimaisesti keskeinen perusyhdistyksen voimavara?

Ratkaisuja voi etsiä muun muassa seuraavilta ulottuvuuksilta:

1. Kevennetään yhdistyksen hallinnollista taakkaa houkuttelevuuden lisäämiseksi.
2. Ammattimaistetaan toimintaa korvaamaan vähenevää vapaaehtoisuutta.
3. Yhdistetään yhdistyksiä ns. kriittisen massan lisäämiseksi ja ammattimaisuuden mahdollistamiseksi.
4. Korotetaan jäsen- ja osallistumismaksuja ammattimaisuuden mahdollistamiseksi.
5. Panostetaan lisää jäsenten ja vapaaehtoisten hankkimiseen.

Yhdistyshallinnon keventäminen oli yksi selvitystyön alustavista teemoista. Selvityksen aikana on kuitenkin käynyt selväksi, että se on sekä selvityksen tekijöiden että kyselyyn vastanneiden jäsenten mielestä loppujen lopuksi marginaalinen asia isojen haasteiden rinnalla. Yhdistyslain edellyttämä hallinto on kaikesta huolimatta varsin kevyttä. Olennaisempaa on toiminnan sisältö ja sen mielekkyys. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö yhdistysten kannattaisi kehittää toimintatapojaan ja rakenteitaan niin, etteivät ne korostaisi niin vahvasti yhdistyksen kokouksia tai muita hallinnollisia toimenpiteitä.

Yhdistystoiminnan ammattimaistaminen tuntuu houkuttevalta vaihtoehdolta varsinkin silloin, jos sillä pystytään vapauttamaan vapaaehtoisten panosta itse toiminnan sisältöjen toteuttamiseen hallinnon sijaan. SOSTE:n järjestöbarometrin (2020) mukaan valtaosa paikallisista sote-yhdistyksistä toimii pelkin vapaaehtoisvoimin. Palkattua henkilöstöä oli vain noin viidesosassa (18 %) yhdistyksiä, eikä palkatun henkilöstön määrissä ole tapahtunut merkittäviä muutoksia viime vuosina. Noin puoli miljoonaa suomalaista toimii vapaaehtoisena sote-yhdistyksissä. Näiden lukujen valossa on selvää, että vapaaehtoisuus on edelleen sote-yhdistysten keskeinen voimavara. Toiminnan ammattimaistaminen on realismia lähinnä isommissa, palveluja tarjoavissa sote-järjestöissä.

Joissain tapauksissa yhdistyksen toiminta on niin huonoissa kantimissa, että lakisääteisten kokoustenkaan pitäminen ei tahdo onnistua, saati sitten muun toiminnan aikaan saaminen. Tällaisessa tapauksessa on syytä harkita yhdistyksen lakkauttamista tai sen toiminnan fuusioimista toiseen yhdistykseen. Yhdistysten fuusioiminen on osoittautunut yllättävän herkäksi asiaksi koko yhdistyskentässä – silloinkin, kun siihen olisi selvät perustelut. SOSTE:n järjestöbarometrin mukaan vain 20 % sote-yhdistyksistä pitää fuusiota toisen yhdistyksen kanssa mahdollisena ja vain 4 % todennäköisenä. Valmius fuusioihin on heikko ja sen seurauksiakaan ei tunnisteta. Yhdistysten fuusioiminen ei ole itsetarkoitus, mutta sitä ei ole itse yhdistyskään. Ratkaisevaa on se, voidaanko fuusiolla keskittää ja vahvistaa resursseja ja ennen kaikkea toimintaa.

Taloudellisten resurssien kasvattamisessa paikallisen tason yhdistyksen kannalta olennaisia ovat jäsen- ja osallistumismaksut. Näiden korottaminen olisi yksi vaihtoehto, mutta vastaan tulee nopeasti toimijoiden maksukyky ja -halukkuus. Maltillinen maksujen korottaminen voi olla paikallaan. Samalla on seurattava sitä, johtavatko korotukset jäsenmäärän vähenemiseen.

Johtopäätös Psoriasisliiton ja jäsenyhdistysten kannalta: Kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että paikallisen tason yhdistystoiminnan tulevaisuuden kannalta ratkaisevaa on vapaaehtoisien määrä ja vapaaehtoisuuden laatu. Käytännössä tämä tarkoittaa vapaaehtoisten entistä aktiivisempaa rekrytointia ja jäsenpitoa (huolen pitämistä jäsenistä) sekä toiminnan sisältöjen ja tarjonnan (markkinoinnin) kehittämistä. Tämä johtopäätös on selvitystyön suositusten perusta.

4.7. Kasvun potentiaali

Suomessa on 100 000 psoriaatikkoa, joista (vain) 10 000 on psoriasisyhdistysten jäseninä. Näistä muutama sata tai tuhat on aktiiveina (vapaaehtoisina) yhdistyksissä. Potentiaalia on siis merkittävästi sekä jäsenten että aktiivien (vapaaehtoisten) osalta. Oikeilla toimenpiteillä 10 000 jäsenestä on saatavissa lisää vapaaehtoisia. Vastaavasti, kun 90 000 psoriaatikkoa ei ole jäsenenä, on tästä joukosta saatavissa lisää jäseniä, joista on edelleen saatavissa lisää vapaaehtoisia.

Onko 10 000 jäsentä 100 000:n kokonaismäärästä paljon vai vähän? Paljonko on (vielä) aitoa potentiaalia olemassa, siis kuinka moni voisi liittyä psoriasisyhdistykseen? Jonkinlaisena peukaloluku voisi pitää 20 000 jäsentä, siis jäsenmäärän kaksinkertaistamista nykyisestäään. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää sekä liitolta että yhdistyksiltä merkittävää panosta jäsenrekrytointiin ja jäsenpitoon.

Tammikuussa 2022 toteutetun kyselyn perusteella potentiaalia uusille jäsenille tuntuu onneksi olevan. Tammikuun kysely kohdennettiin myös sellaisille psoriaatikoille, jotka eivät tällä hetkellä ole psoriasisyhdistysten jäsenenä. Vaikka vastaajia oli vain 124, vastauksista saa kuitenkin näkökulmaa ja pohjaa suunnittelulle. Vastausten perusteella ei-jäsenistä 53,8 % on harkinnut jäseneksi liittymistä ja 36,2 % on harkinnut yhdistysten toimintaan osallistumista. Yhdistystoimintaan osallistumiselta ei-jäsenet toivovat erityisesti tietoa psoriasiksesta ja sen hoidosta, vertaistukea ja mielekästä yhdessä tekemistä.

Johtopäätös Psoriasisliiton ja jäsenyhdistysten kannalta:

Psoriasisliitolla ja -yhdistyksillä on merkittävä uusien jäsenten potentiaali. Tavoitteeksi voisi asettaa jäsenmäärän kaksinkertaistamisen tietyllä aikajänteellä. Tämä edellyttää sekä liitolta että yhdistyksiltä merkittävää panosta jäsenrekrytointiin ja jäsenpitoon.

5. Koko psoriasisyhteisön tulevaisuuden skenaariot

Koko psoriasisyhteisön kohdalla on tunnistettavissa seuraavat tulevaisuuden isot skenaariot tai tulevaisuuskuvat:

A. Nykyinen toimintamalli

- Ratkaisu: Pitäydytään nykyisessä yhdistysten toimintamallissa, tehdään pientä hienosäätöä siellä täällä, sopeudutaan niukkuuteen.
- Olennaista: Jos uusia toimijoita (nuoria) ei saada mukaan, toiminta hiipuu pitkällä aikajänteellä ikääntymisen ja nuorten ikäluokkien pienenemisen seurauksena.
- Avainkysymys: Riittääkö yhdistysten nykyinen toimintamalli välttämään kuihtumisen ja näivettymisen?

B. Olemassaolevan tehostaminen

- Ratkaisu: Säilytetään yhdistysten nykyinen toimintamalli, mutta panostetaan voimakkaasti jäsenpotentiaalin hyödyntämiseen tai jäsenmäärän kasvattamiseen.
- Olennaista: Edellyttää voimakasta panostusta yhdistystoimintaan ja aktiivien jaksamisen tukemiseen ja liiton lähitukea yhdistyksille (muutosohjelma).
- Avainkysymys: Pystytäänkö olemassa olevien yhdistysaktiivien resursseilla aidosti aktivoimaan ei-jäseniä jäseniksi ja passiivisia jäseniä aktiivisiksi toimijoiksi?

C. Uudet avaukset

- Ratkaisu: Muokataan yhdistyskentän rakenteita ja toimintatapoja sekä kehitetään toimintasisältöjä uusien jäsenten houkuttelemiseksi.
- Olennaista: Keskitytään sisältöjen kehittämiseen, panostetaan jäsenhankintaan, markkinointiin ja houkutteleviin mielikuviin, annetaan aidosti tilaa uuden sukupolven omaehtoiselle ja uudenaikaiselle toiminnalle, hyödynnetään digitaalisia osallisuuden ja osallistumisen alustoja, toteutetaan tarvittaessa yhdistysfuusioita, selvitetään suorajäsenyyden edut ja haitat.
- Avainkysymys: Onko yhdistyksillä ja liitolla tahtoa ja resursseja tarvittavan muutoksen tekemiseen?

D. Passiivinen evoluutio

- Ratkaisu: toimitaan yhdistyksissä ja liitossa kuten ennenkin, annetaan ”virran viedä”, ei vastata muutostrendien asettamiin haasteisiin
- Olennaista: kyvyttömyys tai haluttomuus uusiutua johtaa pikkuhiljaa kuihtumiseen tai näivettymiseen, luonnollinen poistuma (ikä rakenne) vie pohjan toiminnalta, vaihtoehtoinen tarjonta vie jäsenet ja vapaaehtoiset, uudet sukupolvet luovat vaihtoehtoisia (digitaalisia) tapoja osallistua ja vaikuttaa
- Avainkysymys: Mitä tämä skenaario tarkoittaa psoriaatikoiden kannalta?

Mikä on koko yhteisön valinta näiden skenaarioiden suhteen?

6. Vetovoimaisen psoriasisyhdistyksen ideaalimalli

6.1. Vetovoimaisen psoriasisyhdistyksen tunnuspiirteet

Vetovoimainen yhdistys sisältää seuraavat ominaispiirteet:

- Monipuolista toimintaa kaiken ikäisille matalalla kynnyksellä
- Näkyvyyttä yhdistyksen toiminta-alueella ja myönteinen julkisuuskuva
- Tasainen ikäjakauma jäsenistössä ja aktiiveissa
- Monipuolista koulutustoimintaa aktiiveille ja tehdystä työstä palkitsemista
- Uusien toimijoiden ottamista mukaan matalalla kynnyksellä ilman, että heti kasataan tehtäviä
- Tasapuolisen työnjaon varmistaminen aktiivien kesken ja vastuiden säännöllinen kierrättäminen
- Nykyaikaisten verkkosovellusten ja sosiaalisen median mahdollisuuksien hyödyntäminen
- Vakaa talous

Vetovoimaisen yhdistyksen tunnuspiirteet perustuvat aluekierroksella ja kyselyssä tunnistettuihin seikkoihin. Seuraavassa kappaleessa kuvattu psoriasisyhdistyksen toimintamalli antaa käytännön askelmerkit vetovoimaisen yhdistyksen toteuttamiseksi.

6.2. Vetovoimaisen psoriasisyhdistyksen toimintamalli – 10 askelta menestykseen

1. Muista aina merkityksellinen asia.

- Merkitykselliseksi koettu asia ratkaisee: Ihmisen halu tai tarve olla mukana syntyy tästä.
- Yhdistystoiminnan ytimessä on sen toteuttama merkityksellinen asia, ei hallinto ja tehtävät.

2. Luo myönteisiä ja kiinnostavia mielikuvia.

- Ihmiset tekevät päätöksiä mielikuvien perusteella – varsinkin, jos toiminta on tuntematonta.
- Yhdistysten toteuttama merkityksellinen asia on mielikuvien luomisen perusta.

3. Kirkasta toiminnan sisällöt.

- Mitä kirkaammin yhdistyksen toteuttamat sisällöt on määritelty, sitä helpompi niitä on käyttää uusien toimijoiden houkuttelemisessa ja toiminnan markkinoinnissa.
- Parhaimmillaan yhdistys tarjoaa monipuolista ja säännöllistä tarjontaa koko elämänkaaren ajalle: nuorille, lapsiperheille ja ikääntyville.
- Sisältöjen ei välttämättä tarvitse liittyä vain psoriasikseen (kuten vertaistuki ja asiantuntijaluennot), vaan muuhunkin tarjontaan matalalla kynnyksellä (retket, kulttuuritapahtumat, liikuntatoiminta 'sisäänheittotuotteena'). Näistä ei kuitenkaan saa tulla itsetarkoitus!

4. Kohtaa ihminen ihmisenä.

- Vapaaehtoisten mukaan saamisessa ja houkuttelemisessa kohdataan ihminen ihmisenä: Kohdataan ihminen kasvokkain ja pyydetään mukaan henkilökohtaisesti.
- Paikkakunnan kohtaamispaikassa kannattaa olla mukana, näkymässä ja jalkautumassa.
- Matalalla kynnyksellä ja kevyellä otteella aluksi mukaan: Uudelle tulijalle annetaan lupaus, ettei häntä heti 'nakiteta' tehtäviin. Vältetään sisäpiiriläisyyttä ja sisäistä slangia. Tarjotaan mahdollisuus myös satunnaiseen tai kertaluontoiseen osallistumiseen ja tekemiseen.
- Tehdään yhdistyksen avaintoimijat tutuksi luottamuksen luomista ja kynnyksen madaltamista varten.

5. Henkilökohtaista tehtävät.

- Kerrotaan, mitä yhdistyksen toiminta tarkoittaa kunkin toimijan kannalta ja mitkä ovat hänen vastuunsa.
- Huolehditaan vastuiden tasaisesta jakautumisesta ja tehtäväkierrosta: Varotaan, ettei tule liikaa kuormaa yhdelle tai muutamille ihmisille.
- Paketoidaan tehtävät ja varmistetaan osaaminen (perehdytä, kouluta).

6. Ajanmukaista toimintatavat.

- Toteutetaan ihmisten näköistä toimintaa ihmisille.
- Annetaan aidosti tilaa nuorille ja heidän omaksumilleen uudenlaisille toimintatavoille.
- Uskalletaan päästää irti vanhasta: Nuoret ovat fiksuja ja tekevät fiksuja asioita!

- Uuden kokeilemisessa tarvitaan pitkäjänteisyyttä ja sitkeää sisäänajoa.
7. Varmista ja suhteuta voimavarat.
- Yhdistyksissä asetettavien tavoitteiden pitää olla resurssien mukaiset: Tavoitteiden saavuttaminen vahvistaa motivaatiota.
 - Vapaaehtoiset (jäsenet tai ei-jäsenet) ovat edelleen tärkein ja keskeisin voimavara yhdistystoiminnassa. Siksi pitää huolehtia olemassaolevista jäsenistä.
8. Toiminnallista arvot.
- Arvot kuvaavat sekä tärkeäksi koettuja asioita että tapaa toimia.
 - Toiminnallisia arvoja voivat olla toisten arvostaminen ja kunnioittaminen, yhdistyksen toiminnan arvostaminen ja siitä arvostavasti puhuminen, vapaaehtoisten kiittäminen ja kannustaminen, mukana olevien toimijoiden yhdenvertainen kohteleminen sekä epäasiälliseen käyttäytymiseen puuttuminen jne.
9. Johda tavoitteellisesti.
- Terveellä pohjalla olevan yhdistyksen toiminnalla on suunta ja päämäärä!
 - Yhdistyksen toiminnan suunnan määrittäminen on johdon (hallituksen) keskeinen tehtävä.
10. Seuraa ja arvioi.
- Aika ajoin pitää pysähtyä miettimään, missä asioissa yhdistyksessä on onnistuttu ja missä epäonnistuttu, mitä jatketaan eteenpäin ja missä asioissa muutetaan suuntaa.
 - Kiitä, kannusta, palkitse! Huomioi ihminen ihmisenä: Vältä nonsaleeraamista tai dissäämistä. Pienetkin palkitsemiset koskettavat, esimerkiksi ruoan tarjoaminen tai teatterilippujen arvonta.

7. Toimenpide-ehdotukset

Psoriasisliiton Elinvoimainen järjestö 2020-luvulla -selvityshankkeen laatijat esittävät seuraavia toimenpide-ehdotuksia Psoriasisliitolle ja näiden paikallisyhdistyksille.

1) Verkkopohjaisen toiminnan kehittäminen

Yhteiskunnan toiminnot ja palvelut toteutuvat yhä vahvemmin ja laajemmin digitaalisesti verkon kautta. Tämän päivän lapset ja nuoret ovat jo nyt kasvaneet maailmaan, jossa monet asiat ovat verkon kautta tavoitettavissa ja käytettävissä. Tämä on yksi merkittävimmistä yhteiskunnallisista muutoksista 2000-luvulla, ja se on myös järjestöissä tunnistettava ja tunnustettava. Mikäli haluamme, että tämän päivän lapset ja nuoret saadaan mukaan yhdistystoimintaan, on välttämätöntä kehittää toimintaa siten, että se on saavutettavissa ja käytettävissä myös digitaalisten kanavien kautta.

Ehdotamme, että Psoriasisliitto ry hakee kevään 2023 STEA-avustushaussa C-hankeavustusta uudenlaisen, digitaalisen toimintaympäristön kehittämiseen psoriaatikoille. Digitaalinen toimintaympäristö ei yksin ratkaise kohderyhmän mukaan saamisen ja sitouttamisen haastetta, mutta se toimii nykyaikaisena kanavana sellaisille psoriaatikoille, joille digitaalinen läsnäolo ja kanssakäyminen on luontevin tapa olla osallisena yhteisössä. Digitaalinen toimintaympäristö mahdollistaa aiempaa

helpommin erilaisten sisällöllisten teemaryhmien syntymisen ja niiden toiminnan ajasta ja paikasta riippumatta.

Digitaalisen toimintaympäristön luomisessa kannattaa pyrkiä toiminnalliseen yleistettävyyteen, sillä vastaavia kohderyhmien tavoittamisen haasteita on lukuisissa muissakin suomalaisissa yhdistyksissä. Näin psoriaatikkojen tarpeisiin kehitettävää digitaalista toimintaympäristöä voidaan tarvittaessa muokata ja brändätä myös muiden yhdistysten käyttöön ilman merkittäviä lisäpanostuksia.

2) Jäsenille tarjottavien sisältöjen kehittäminen perhekeskeisesti

Psoriasisyhdistysten jäsenprofiileja tarkasteltaessa huomataan, että yhdistysten jäsenten mediaani-ikä on lähes 60 vuotta. Suomessa on paljon tätä nuorempia psoriaatikkoja, jotka eivät kuulu tällä hetkellä yhdistykseen. Selvitystyön aikana nuorten puuttuminen yhdistyksistä tuli hyvin selväksi, mutta myös keski-ikäisiksi luettavia jäseniä on suhteessa hyvin vähän. 1970–90-luvuilla syntyneistä monet ovat perheellisiä ja perhe itsessään muodostaa hyvin kiinteät arjen toimintaraamit, oman toimintayksikkönsä.

Ehdotamme, että psoriasisyhteisön toiminnan sisältöjä kehitetään enemmän perhekeskeiseksi – ei siis vain yksilöllisesti psoriaatikolle, vaikka hän toiminnan keskiössä onkin. Keski-ikäiset ihmiset ovat suurimmalta osin työelämässä ja monella on perhe. Nämä vievät aikaa ja voimavaroja, jolloin kynnys osallistumiselle on saatava mahdollisimman alas. Psoriasisyhdistyksistä ei aina löydy sisällöllisesti sellaista toimintaa, joka koskettaa juuri silloin tämän elämänvaiheen läpikäyviä ihmisiä.

Psoriasis koskettaa psoriaatikon lisäksi myös hänen läheisiään ja koko perhettä. Toiminnan kehittäminen perhekeskeisesti – koko perheen huomioiden – helpottaa perheellisten psoriaatikkojen yhdistystoimintaan osallistumista, kun siihen voi tulla koko perheen kanssa. Toiminnan ja muiden osallistujien yhtymäpinnat ovat selkeämmät, kun toiminta itsessään ja sisällöllisesti kohdentuu laajemmin koko perheen huomioiden. Kaikkein parasta on, jos toimintaan osallistuessa sieltä löytävät tekemistä sekä vanhemmat keskenään, lapset keskenään että luonnollisesti myös koko perhe samaan aikaan.

3) Yhdistysaktiivien ”löytävän työn” kehittäminen

Selvitystyön yksi keskeinen havainto oli, että paikallisyhdistysaktiivit väsyvät, kun vastuunkantajia ei ole riittävästi. Samat ihmiset tekevät sisältöjä ja vastaavat hallinnosta ilman, että luontevaa kiertoa tehtävissä ja vastuissa tapahtuu. Yhdistykset ovat edelleen merkittävä osa koko psoriasisyhteisön toimintaa, siksi niiden toiminnan kehittämiseen ja aktiivien löytämiseen kannattaa panostaa.

Yksittäisissä psoriasisyhdistyksissä on tehty merkittävää ja tuloksellista työtä uusien toimijoiden ja yhdistysaktiivien saamiseksi mukaan. Ehdotuksemme on, että Psoriasisliitto koordinoi ja tukee tällaista ”löytävää yhdistystyötä”. Toimintaan kutsutaan mukaan halukkaita kaikista paikallisyhdistyksistä. Työ tulee tehdä tavoitteellisesti, sen idea ja tulokset viestitään laajasti koko yhteisössä sekä sen tuloksellisuutta seurataan ja arvioidaan.

Psoriasisliitto koordinoi tätä kehittämistyötä, kokoaa yhteen sen tuloksia ja tukee paikallisia yhdistyksiä niiden kehittämistyössä. Paikallisyhdistykset yhdessä miettivät a) toimivia keinoja aktiivien löytämiseen ja b) konkreettisia käytänteitä, joilla jäseniä lähestytään ja joilla asiaa markkinoidaan heille. Lisäksi yhdistykset c) kokoavat aktiivoinnin tuloksia ja oppivat hyvistä käytänteistä. Liitto koordinoi, kerää tietoja, koostaa niitä ja kokoaa prosessin opeista hyvien käytänteiden pakettin kaikkien paikallisyhdistysten käyttöön. Parhaimmillaan liiton toimihenkilöt jalkautuvat yhdistysten pariin tukemaan toiminnan kehittämistä saatujen oppien ja hyvien käytäntöjen levittämiseksi sekä yhdistysaktiivien motivoimiseksi. Onnistuminen näissä tavoitteissa edellyttää myös riittäviä henkilö- ja talousresursseja tähän toimintaan.

4) Suorajäsenyys liitossa

Digitaalisten kanavien käyttö yhdessä yhdistystoiminnan haasteiden kanssa herättää kysymyksen mahdollisuudesta liittyä suoraan Psoriasisliiton jäseneksi, ei siis paikallisyhdistyksen jäseneksi. Tämä vaihtoehto korostuu silloin, jos potentiaalinen jäsen kokee verkon kautta tapahtuvan osallisuuden tai osallistumisen omakseen tai jos alueella toimivan paikallisyhdistyksen toiminta ei vastaa hänen odotuksiaan (esim. toiminnan vähäisyys tai tarjonnan puutteellisuus).

Ehdotamme, että Psoriasisliitto selvittää suorajäsenyyden mahdollisuudet seurauksineen. Suorajäsenyyden tarkoituksena ei ole synnyttää kilpailua jäsenistä Psoriasisliiton ja sen jäsenyhdistysten välillä, vaan se olisi uusi kanava uusille jäsenille tulla mukaan. Parhaimmillaan suorajäsenyys lisää koko liiton jäsenmäärää.

8. Lopuksi

Petri Toikkasen tekemästä tutkimuksesta Tulevaisuuden näkymät järjestöissä löytyvä lainaus tiivistää oivallisesti uudistuvan yhdistys- ja järjestötoiminnan haasteiden ja tulevaisuuden ytimen:

”Ihmiset eivät tule järjestöjen luo vaan järjestöt on vietävä ihmisten luo. Palvelut on paketoitava selkeästi. Ihmisten on tiedettävä mihin sitoutuvat ja kertaluontainen sitoutuminen mahdollistettava ilman velvollisuuksia. Etäosallistumisesta tulee itsestänselvyys. Jäsenyyksistä luovutaan.”

- Kulttuurialan järjestön toiminnanjohtaja

Kirjallisuutta

Halava, I., Pantzar, M. ja Lukin, E. (2018): Kansalaisjärjestö jälkiteollisessa artistiyhteiskunnassa. Helsinki.

Helander, V. (1998). *Kolmas sektori. Käsitteistä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista*. Saarijärvi: Gaudeamus.

Helander, V. & Laaksonen, H. (1999). *Suomalainen kolmas sektori. Rakenteellinen erittely ja kansainvälinen vertailu*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Harju, A. (2010). *Puheenvuoro kansalaisyhteiskunnan tulevaisuudesta*. Satakunnan painotuote: Sivistysliitto Kansalaisfoorumi SKAF ry.

Heikkala, J. & Peltö-Huikko, A. (2019): Järjestöjen strateginen johtaminen. PK-Paino, Tampere.

Heikkala, J. (2015): Järjestötoiminnan paradigman muutos. Teoksessa Nyman, T. & Riikonen, S. (toim.): Moninainen ja kehittyvä järjestötoiminta. Elinvoimaisuutta ja uudistuvaa ajattelua toimintaympäristön muutoksessa. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisu, 10. Helsinki.

Peltosalmi, J., Eronen, A., Haikari, J., Laukkanen, M., Litmanen, T., Londén, P. & Ruuskanen, P. (2020): Järjestöbarometri. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Helsinki.

Lind, K. (2020): Kenen äänellä, millä asialla? Sosiaali- ja terveysjärjestöjen edustuksellisuus, toimintaympäristön muutokset ja operatiivisen johdon toimijuus. University of Jyväskylä, Dissertations 252.

Niemelä, J. & Dufva, V (toim.)(2003). *Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituohannella*. Juva: PS-kustannus.

Rahkonen, J. (2018): Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa. Toteuttajana Taloustutkimus OY Kansalaisareena toimeaksiannosta.

Ruuskanen, P., Jousilahti, J., Faehnle, M., Kuusikko, K., Kuittinen, O., Virtanen, J. & Strömberg, L. Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:47.

Salamon, L.M. & Anheier, H.K. (1997). *Defining the nonprofit sector. A cross-national analysis*. Johns Hopkins Nonprofit Sector Series 4. Manchester and New York: Manchester University Press.

Seibel, W. & Anheier, H.K. (1990). Sociological and Political Science Approaches to the Third Sector. In H.K. Anheier & W. Seibel (eds.), *The Third Sector: Comparative Studies of Nonprofit Organizations* (pp. 7-20). Berlin: Walter de Gruyter.

Siisiäinen, M (1991): Järjestötoiminta. Teoksessa R. Sairinen (toim.), Suomen Kartasto, 321 (ss. 2-7). Helsinki: Karttakeskus.

Siisiäinen, M. (1996): Suomalaisen yhdistyselämän kehitys. Teoksessa V. Riikonen & M. Siisiäinen (toim.), *Yhdistys 2000 - Mahdollisuuksia ja uhkia* (ss. 35-49). Helsinki: Opintotoiminnan keskusliitto.

Siisiäinen, M. & Kankainen, T. (2009). Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäkymät Suomessa. Teoksessa T. Kankainen, H. Pessala, M. Siisiäinen, L. Stranius, H. Wass, & N. Wilhelmsson, N. (toim.), *Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen* (ss. 91-137). Oikeusministeriön julkaisuja 5.

Toikkanen, P. (2019): Tulevaisuuden näkymät järjestöissä. Osana yhteistä ratkaisua Oy.

Veteläsuu, M.L. (1982), *Yhdistystoiminnan levinneisyys Suomessa vuosina 1919-1980*. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 12. Helsinki.

Yeung, A.B. (2002). *Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – Ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry.